

kısmı da civardaki köylere yerleşti. 1829'da Türk-Rus savaşı esnasında General Geismar kumandasındaki Rus ordusu Rahova'yı kısa süre için ele geçirdi. XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı hükümeti Kırım'dan kaçan Tatar ve Kafkasya'dan gelen Çeçen mültecileri Rahova ve köylerine yerleştirdi. Böylece müslüman Mahmûdiye ve Mecidiye köyleri oluşturuldu. 1870'te Felix Kanitz, Rahova'nın Osmanlı kaymakamı Ahmed Bey'i insancıl olması, bunun yanında pek çok köydeki Bulgarlar'ı okul ve kiliselerini inşa etmek için teşvik etmesi, para ve inşaat malzemesi vererek desteklemesi sebebiyle över. Buranın 500 müslüman yanında Bulgarlar'la Romenler'den oluşan 210 hristiyan hânesine sahip olduğunu yazar.

Osmanlı döneminin son yıllarına ait Tuna vilâyeti salnâmelerinde Rahova'nın 612 hâne, 170 dükkân, yedi han, dört cami ve iki kilisesi olduğu kayıtlıdır. Kasabada yaşayanların hemen hemen yarısını hâlâ müslümanlar oluşturmaktadır. Civarında altmış köyü vardır. Bu köylerin sadece yedisinin adı Türkçe'dir. Müslüman ve hristiyan karışık olan Hayreddin ve Eltemir köyleri eskidir. Mahmûdiye ve Mecidiye köylerinde olduğu gibi Üç Pınar ve İsmail Pınar köyleri de genelde müslümanlarla meskündür. Diğer on altı köyün isimleri Slavca olup vatandaşlarının çoğunluğu müslümanlardan (Pomaklar) oluşmaktadır. Rahova kazasının bütününde % 16'sı müslüman olan 12.767 hâne halkı bulunmaktadır.

1877 sonbaharında Rahova ve civarı Rus ordusu tarafından ele geçirildi. Resmî olarak 21 Kasım 1877'de Rahova'da Osmanlı hâkimiyeti sona erdi. Müslüman nüfusun büyük bir kısmı Rahova'yı terketti. 1877-1878 yılının şiddetli geçen kışında boş olan pek çok Türk, Tatar ve Çerkez evi imha edildi. 1887 yılının Bulgar seçim sonuçlarına göre Rahova'nın nüfusu 2959'u hristiyan (Bulgarlar ve Romenler), 1053'ü müslüman ve 367 "diğerleri" olmak üzere toplam 4379'u bulmaktadır. 1934'te hristiyanların nüfusu 5532'ye çıkar, müslümanların nüfusu 925'e düşer. Rahova kasabası canlı bir iskeleye sahipti; bunun yanında tarım, şarap üretimi, ticaret ve el sanatları ile hayatını sürdürüyordu. 1945'ten sonra Rahova, Selanovtsi köyü ile birleşti. 1972'den sonra aralarında küçük bir müslüman cemaatinin de bulunduğu nüfusu günümüzde 14.000'in üzerine çıkmış bulunmaktadır. Eski kalesinin ayakta kalan tek kulesine rağmen Rahova olaylarla dolu geçmişini hatırlatacak tarihî mekânlara sahip değildir.

BİBLİYOGRAFYA :

Salnâme-i Vilâyet-i Tuna, 6 defa, 1290/1873 senesi, s. 182-185; *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İlti Defteri: 937/1530* (nşr. Ahmet Özkılınç v.dğr.), Ankara 2002, II, 508-509, 511, 520; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VII, 461-462; A. S. Atiya, *The Crusade in the Later Middle Ages*, London 1938, s. 444-445, 447; Ž. Čankov, *Geografski Rečnik na Balgarija*, Sofia 1939, s. 313-314; *Turski Izvori za Bălgarskata Istorija* (ed. N. Todorov – B. Nedkov), Sofia 1966, II, 243; D. Dimitrova, "Srednovokovnata krepost Kamăka kraj Orahovo", *Arhitekturata na Părvata i Vtorata Bălgarska država*, Sofia 1975, s. 165-181; F. Kanitz, *Donau-Bulgarien und der Balkan*, Leipzig 1882, II, 172-174; Hans-Jürgen Kornrumpf, *Die Territorialverwaltung im östlichen Teil der europäischen Türkei (1864-1878)*, Freiburg 1976, s. 322; P. Mijatev, *Madžarski pătėpisi za Balkanite*, Sofia 1976, s. 39; A. Kuzev – V. Gjuzelev, *Balgarski Srednovokovni Gradove i Kreposti*, Sofia 1981, I, 120-124; "Orjahovo", *Kratka Bălgarska Enciklopedija*, Sofia 1967, IV, 21.

MACHIEL KIEL

RÂÎ el-ENDELÜSÎ (الراعي الأندلسي)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. İsmâil er-Râî el-Endelüsî el-Girnâtî (ö. 853/1450)

Nahiv ve fıkıh âlimi, şair.

Genellikle kabul edildiğine göre 782 (1380) yılında Nasrîler'in başşehri Gırnata'da doğdu ve hayatının büyük bir kısmını burada geçirdi. Gırnata'nın kumaşçılar çarşısında ticaretle uğraşan babası ona iyi bir eğitim imkânı sağladı. el-Câmiu'l-kebîr (el-Câmiu'l-a-zam), Mescidü'l-Kaysâriyye ve Nasriyye (Yûsufiyye) Medresesi'nde başta Ali b. Muhammed el-Girnâtî, İbn Sirâc ve Mîntûrî olmak üzere çeşitli âlimlerden Arap dili, fıkıh ve fıkıh usulü ile hadis, tefsir ve kıraat dersleri aldı. Öğrencisi Burhâneddin el-Bikâî'nin kaydettiğine göre ('*Unvânü'z-zamân*, vr. 339^b-340^a) 824'te (1421) hac farızasını yerine getirmek ve ilim tahsil etmek amacıyla Gırnata'dan hareket ederek Tunus, Sefâkus ve İskenderiye'ye uğradıktan sonra 825 (1422) yılının başında Kahire'ye ulaştı ve haccın ardından 826'da (1423) Kahire'ye yerleşti. Başta İbn Hacer el-Askalânî olmak üzere Ahmed b. Mûsâ el-Metbûlî, İbnü'l-Cezerî, Sâlih b. Muhammed ez-Zevâvî gibi âlimlerden ve Sâlihiyye Medresesi'nin zengin kütüphanesinden faydalandı. Burada Lisânüddin İbnü'l-Hatîb'in *el-İhâta fî aḥbâri Gırnâta* adlı eserine hâşiye ve ta'likler düştü (Makkarî, VII, 106). Endülüs ve Mağrib'in sahil şehirlerinin yanı sıra Dimaşk,

Kudüs ve el-Halîl'i de ziyaret etti. Ayrıca Fas'a gittiğini, burada Ömer b. Atıyye ile Süleyman b. Vîfile'den Arapça ve tefsir okuduğunu yine öğrencisi Bikâî kaydetmektedir ('*Unvânü'z-zamân*, vr. 340^a). Râî zaman zaman Endülüs'e gidip Kahire'ye döndü (*el-Ecvibetü'l-merziyye*, vr. 55^a). 828 (1425) yılında ticaret için Tunus'a gitti. Kahire'ye dönünce özellikle şöhretini sağlayan Arap diliyle ilgili dersler vermeye başladı. Burhâneddin el-Bikâî, Takıyyüddin İbn Fehd, Ahmed b. Muhammed İbnü'l-Muhib, Ali b. Abdullah es-Senhûrî öğrencilerinden bazılarıdır. Kahire'deki Müeyyediyeye Camii'nde bir süre Mâlikî imamı olarak görev yapan Râî hayatının sonlarına doğru gözlerini kaybetti ve 27 Zilhicce 853'te (10 Şubat 1450) Kahire'de vefat etti ve Sahrâ Kabristanlığı'nda Zeynüddin el-İrâkî'nin yanına defnedildi.

Nahiv, fıkıh ve fıkıh usulü alanlarında temayüz eden Râî gramer ve i'raba dair zor meseleleri çözmekle tanınmış ve bu tür sorulara verdiği cevapları bir kitapta toplamıştır. Burada Ebû Hayyân el-Endelüsî ile Muhammed b. Muhammed el-Makkarî'nin görüşlerini eleştirmiştir (*el-Ecvibetü'l-merziyye*, vr. 45^a, 46^b-47^a). Arap dilini öğrenmeyi her mümine düşen bir vebce olarak gören Râî Arapça'nın diğer ilimlerin anahtarı olduğunu, Arapça'ya vâkif olmadan diğer ilimlere başlayanların ışiksiz gecede yolculuk yapan kimselere benzediğini söyler ('*Unvânü'l-ifâde*, Mukaddime). *İntişârü'l-fakîr* adlı eserinden onun bid'atlara karşı ıslahçı bir eğilime sahip olduğu anlaşılabilir. Şiirlerini orta seviyede kabul eden Şemseddin es-Sehâvî birçoğunu kendisinden yazdığını, ancak zamanla bir kısmını kaybettiğini belirtir (*ed-Ḍav'ü'l-lâmi'*, V, 203). Râî'nin bazı eserleriyle bir kısım biyografilerde yer alan şiirlerinde ölüm ve âhiret düşüncesi, vatan ve dost özlemi, nimete şükür, hakka riayet, hikemiyat, takvâya teşvik, mezhep taassubuna eleştiri, nahiv lugazları gibi konuların işlendiği görülür (*a.g.e.*, V, 203; *et-Tibrü'l-mesbûk*, s. 292-293; Makkarî, II, 695-696).

Eserleri. 1. *el-Ecvibetü'l-merziyye 'ani'l-es'ileti'n-nahviyye*. Öğrencilerinin sorduğu kırk dört gramer sorusuna verdiği cevaplardan oluşur. Makkarî sorulardan hareketle hazırlandığı için nevâzil ve fetâvâ kitaplarına benzettiği esere *en-Nevâzili'n-nahviyye* adını vermiştir (Kahire, Dârü'l-kütübi'l-vefâiyye, Nahiv, Teymûr, nr. 393; Tunus, Dârü'l-kütübi'l-vataniyye, nr. 9322, 21165). Selâme Abdülkâ-

dir el-Merâkî yüksek lisans çalışmasında eseri tahkik etmiştir (1401, Câmîatü Ümmü'l-kurâ [Mekke]). 2. *'Unvânü'l-ifâde li-ihvâni'l-istifâde*. İbn Âcurrûm'un Arap gramerine dair muhtasar eseri olan *el-Âcurrûmiyye'nin* şerhi olup (Dârü'l-kütübî'l-vataniyye, nr. 7364) Süleyman Tâceddin Ahmed el-Gânî tarafından yüksek lisans tezi olarak tahkik edilmiştir (1405, Câmîatü Ümmü'l-kurâ [Mekke]). 3. *el-Müstekıllü bi'l-mefhûmiyye fi şerhi el-fâzi'l-Âcurrûmiyye*. *el-Âcurrûmiyye'*ye yazdığı muhtasar şerh olup ayrıntılı bilgi için geniş şerhe göndermeler yapmıştır (Dârü'l-kütübî'l-vataniyye, nr. 7364, vr. 63^a-103^b). Kitabın müstensihî Ahmed b. Atıyyetullah, Râî'nin *eş-Şerhu'l-kebîr* adıyla üçüncü bir *el-Âcurrûmiyye* şerhinden söz ederse de kaynaklarda böyle bir esere rastlanmamıştır. 4. *Mesâlikü'l-aḥbâb*. Nahiv manzumesidir (Brockelmann, *GAL, Suppl.*, II, 100). 5. *İntişârü'l-fakîri's-sâlik li-terciḥi mezhebi'l-İmâm Mâlik*. Müellifin İmâm Mâlik'e ve mezhebine yöneltilen eleştirilere cevap vermek, İmâm Mâlik'in menkubelerini, faziletlerini, ilmi seviyesini, onun mezhebini tercih ediş sebeplerini açıklamak amacıyla kaleme aldığı bir eserdir. Muhammed el-Hâdî Ebü'l-Ecfân'ın neşre hazırladığı kitap Beyrut'ta (1981) ve Ebûzabî'de (1981) basılmış, Tunus Kültür Bakanlığı'nın Tahkiku't-türâs teşvik ödülünü kazanmıştır (1982). Râî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Fütûḥu'l-medârik ilâ (i'râbi) Elfiyyeti İbn Mâlik, Şerhu'l-Kavâ'id fi'n-naḥv li-Kâsım b. Sa'îd el-Uḫbânî, el-Fethu'l-münîr fi ba'zı mâ yaḥtâcu ileyhi'l-fakîr, İhtişâru Şerhi İbn Merzûḫ 'ale'l-Muḥtaşari'l-Halîlî* (Halîl b. İshak el-Cündî).

BİBLİYOGRAFYA :

Râî el-Endelüsî, *İntişârü'l-fakîri's-sâlik li-terciḥi mezhebi'l-İmâm Mâlik* (nşr. M. Ebü'l-Ecfân), Beyrut 1981, neşredenin girişi, s. 19-107; a.m.f., *el-Ecvibetü'l-merziyye*, Tunus Dârü'l-kütübî'l-vataniyye, nr. 9322, 21165, vr. 45^a, 45^b-47^a, 55^a; a.m.f., *'Unvânü'l-ifâde*, Tunus Dârü'l-kütübî'l-vataniyye, nr. 7364, Mukaddime; Bikâî, *'Unvânü'z-zamân bi-terâcimi's-şü'yûḥ ve'l-akrân*, Köprülü Ktp., nr. 1119, vr. 339^a-340^a; Sehâvî, *ed-Ḍav'u'l-lâmî*, V, 203-204; a.m.f., *Vecizü'l-keḷâm fi'z-zeyl 'alâ Düveli'l-İslâm* (nşr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf v.dğr.), Beyrut 1416/1995, II, 639-640; a.m.f., *et-Tibrü'l-mesbûk*, Kahire, ts. (Mektebetü'l-külliyâtî'l-Ezheriyye), s. 291-293; Süyûtî, *Buḡyüti, Buḡyüti*, I, 233; İbnü'l-Kâdî, *Dürretü'l-ḥicâl*, II, 290; Ahmed Bâbâ et-Tinbûktî, *Neylü'l-ibtibâc*, Trablus 1408/1989, s. 530; Makkarî, *Nefḥu't-tîb*, II, 694-699; III, 524; V, 198-199; VII, 106; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), IX, 407; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 248; Brockelmann, *GAL*, II, 103; *Suppl.*, II, 100.

MUHAMMED EL-HÂDÎ EBÜ'L-ECFÂN

RÂÎ en-NÜMEYRÎ

(الرأعي النميري)

Ebü Cendel (Ebü Nüh) Ubeyd b. Husayn b. Muâviye b. Cendel en-Nümeyrî (ö. 97/716 [?])

Emevî dönemi Arap şairi.

Emevî Halifesi I. Yezîd için (680-683) yazdığı methiyye dayanılarak 40 (660) yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. Develer ve deve çobanlarına ait tasvirlerinden ya da bunlara dair söylediği bir beyitten dolayı Râilîbil (deve çobanı), Râî en-Nümeyrî ve kısaca Râî (çoban) lakabıyla anılmıştır. Arap yarımadasının Yemâme bölgesinde oturan Nümeyr (Nümeyr b. Âmir b. Sa'saa) kabilesinin soylu bir ailesine mensuptur. Kendisi kabilesinin reisi olduğu gibi babası ile dedesi de Câhiliye devrinde kabilelerinin reisi idiler. Şair olan ve cimriliğiyle tanınan büyük oğlu Cendel'e ait bazı şiir parçaları kaynaklarda yer almaktadır.

Hayatının önemli bir kısmını Basra'da geçiren Râî bir ara, Mekke'de Emevîler'e karşı isyan hareketini başlatan Abdullah b. Zübeyr yanlısı oldu, onun Haccâc tarafından öldürülmesi üzerine (73/692) Emevîler'e meyletti. I. Yezîd, Abdülmelik b. Mervân ve Hişâm b. Abdülmelik ile, ayrıca bazı Emevî vali ve emirleriyle yakın ilişki kurdu, onlar için methiyeler yazdı. Bişr b. Mervân ile Hişâm'ın saraylarında düzenlenen meclislere katıldı. Divanında bilhassa Saîd b. Abdurrahman'la ilgili çok sayıda methiye yer almaktadır (*Şi'rü'r-Râî*, s. 7-9, 97-99, 140-151, 193-196). Abdülmelik b. Mervân nezdinde kabilesi adına elçilik görevi yapan Râî "Lâmiyye"sinde halifeyi överken vergi ve zekât toplama memurlarının halka revâ gördükleri muamelelerden şikâyetle bulundu. Ancak halifeyi, halkı verginin toplanmadığı yerlere göçe teşvikle tehdit ettiği için onun öfkelenmesine sebep oldu ve kasidesinden beklenen neticeyi alamadı. Ebü Zeyd el-Kureşî bu kasideye "mülhamât" (mükemmel kasideler) kategorisine giren şiirler arasında yer vermiştir (*Cemhere*, s. 427-433). Ertesi yıl elçi olarak huzuruna geldiği halifeye sunduğu "Dâliyye" ile (*Şi'rü'r-Râî*, s. 54-66) amacına ulaştı ve toplanan vergilerin iadesini sağladı.

Ünlü hiciv şairi Cerîr b. Atıyye ile Râî'nin arası kabileleri yüzünden veya onun Ferezdek tarafını tutması sebebiyle açılmış, sonunda Râî pişman olup Cerîr'den af dilemek istemişse de oğlu Cendel buna engel olmuş, böylece Cerîr'in ağır bir hic-

viye yazmasına yol açmıştır. Cerîr'in Râî'yi ve kabilesi Nümeyroğulları'nı hicveden kasidesi "ed-Dâmîga" (beyin parçalayan), "el-Mansûre" (zafere ulaşmış) ve "el-Fâziha" (rezil eden) nitelendirmeleriyle tanınmıştır. Buna cevap vermeyen Râî bir yıl sonra üzüntüsünden ölmüştür. Bu kaside yüzünden Nümeyroğulları Râî ve ailesini uğursuz ilân etmiş, kabileden birçok kimse Basra'dan ayrılmıştır. Râî'nin bu olaydan önce ve sonrası şairliğiyle ilgili olarak Cumahî, "Râî Mudar'ın erkek devesi (yenilmez üstün şairi) idi, aslan (Cerîr) ona saldırıp pençelerini takıncaya kadar" değerlendirmesini yapmıştır. Bu olay, daha sonra gelen Emîr Muhammed b. Münzir el-Ümevî ile şair Ebü Firâs vb. kişilerin dilinde rezil olma ve alçalma hususunda darbimesel olmuştur.

Kabileler arası çatışmalarda bir gözünün kaybeden Râî, toplumun sorunlarına duyarlı ve saygın bir kişiliğe sahip olarak yöneticiler nezdinde kabilesinin elçiliğini yapıp onların meselelerini çözmeye çalışmıştır. Râî, Ebü Ubeyde'ye göre Emevî devrinin en büyük şairidir. Asmaî'ye göre ise Humeyd b. Sevr ve İbn Mukbil ile birlikte Mudar kabileler topluluğunun hicivde yenilmiş üç şairinden biridir, ancak o Ebü Hayye en-Nümeyrî'den daha üstündür. Mufaddal ed-Dabbî de onu Zürrümme'den üstün sayar. Cumahî'ye göre Râî, İslâm döneminin Cerîr, Ferezdek ve Ahtal düzeyinde birinci tabaka şairlerindedir.

Divanı. Râî'nin divanında daha çok zamanının bazı şairleriyle atışmaları ve kabileler arası anlaşmazlıklara yönelik hicviyeleri yer almaktadır. Zürrümme, Râî'nin üstübdan etkilenmiş ve onun şiirlerini rivayet etmiştir. Divanı ilk derleyip düzenleyen Asmaî olmuş, Ebü Ubeyd el-Bekrî *Mu'cemü me'sta'cem*'inde bundan yararlanmıştır. Daha sonra da Sükkerî, Sa'leb, İbn Düreyd, Ebü Bekir İbnü'l-Enbârî tarafından derlenip şerhedilmiş, Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemü'l-büldân*'ında Sa'leb'in derleme ve şerhine sık sık atıfta bulunmuştur. Ancak bu derleme ve şerhlerden hiçbir zamanımıza intikal etmemiştir. Ebü Gâlib İbn Meymûn, *Münthe't-taleb* adlı hacimli antolojisinde Râî'nin yirmi kasidesine yer vermiş, Ebü Zeyd el-Kureşî de *Cemheretü eş'ârî'l-'Arab*'ında mülhamât kategorisinde uzun bir kasidesini zikretmiştir. Râî'nin birçok beyit, kıta ve parçaları *Cemheretü'l-luğa, Lisânü'l-'Arab, Tâcü'l-'arûs* gibi sözlüklerle Cumahî, İbn Kuteybe, Ebü'l-Ferec el-İsfahânî, Ebü Ubeyd el-Bekrî, İbn Asâkir ve Yâkût el-Hamevî gibi müelliflerin kitaplarında dağınık halde